

Kvinnor och män i domar

Språkliga genuskonstruktioner i LVU-,
vårdnads- och brottmålsdomar

Språkrådsdagen 26 april

Astrid Skoglund (astrid.skoglund@lnu.se)

Deltagare i projektet

Monica Burman, professor i rättsvetenskap,
Umeå universitet

Gunilla Byrman, professor i svenska språket,
Linnéuniversitetet

Astrid Skoglund, FD/lektor
i svenska språket, Linnéuniversitetet

Uppdragsbeskrivning

SVERIGES DOMSTOLAR

- Uppdrag från Domstolsverket inom regeringsuppdraget Jämställdhetsintegration i myndigheter (JiM)
- Syfte: ”att göra en språkanalys av domar för att kartlägga och medvetandegöra eventuella skillnader mellan hur kvinnor och män beskrivs i domar”
- Utforma rekommendationer utifrån studiens resultat

Material

- Totalt 49 domar i mål avgjorda 2016–2017
- Totalt antal ord: 206 300
- 21 brottmålsdomar (brottsrubricering: kvinnofridskränkning, misshandel och våldtäkt)
- 28 LVU- och vårdnadsdomar

Metod: textanalys med en kombination av kvantitativa och kvalitativa tillvägagångssätt

Genus ses i studien som en social konstruktion av könsidentiteter (binär ingång)

Fokus i analysen:

- Ordfördelning mellan parter av olika kön
- Nyckelord och nyckelfraser kopplade till parter av olika kön
- Närläsning av ett mindre urval domar med fokus på genusrelaterade teman och genom vilka röster dessa framträder

Teoretiska utgångspunkter

Kritisk diskursanalys/feministisk diskursanalys (Fairclough 2010, Litosseliti 2006)

- Ömsesidigt beroende mellan språk och samhälle
- Alla språkliga val har orsak och innebörd
- Språk och texter ger ledtrådar till sociala och ideologiska förhållanden i det samhälle där de förekommer
- Kategoriseringar på basis av kön, social tillhörighet och etnicitet samverkar och kan förstärka varandra.
Genuskonstruktioner i texter samverkar med andra typer av sociala konstruktioner (jfr Crenshaw 2008; de los Reyes & Mulinari 2005)

Resultat kvantitativ analys av brottmålsdomar

Andel ord i domarnas utredningsavsnitt Kvinnor (målsägande)	Andel ord i utredningsavsnitt män (tilltalade)
63 %	37 %

- Målsägande kvinnors utsagor ägnas kvantitativt mer utrymme i brottmålskorpusen än utsagor från tilltalade män
- Svårt att veta om resultatet beror på könsfördelning eller rollfördelning (målsägande/tilltalad)

Nyckelord och nyckelfraser i brottmålsdomarna

- *Ville, ville inte* = kopplade till målsägande kvinnor
- *Gjorde, gjorde inte* = kopplade till tilltalade män

Exempel

- Anna ville inte att någon polisanmälan skulle göras.
- Anna ville inte polisanmäla Johan.

- Johan gjorde henne illa när de hade sex.
- Johan gjorde henne illa fast hon sa nej.

Fler resultat från analysen av brottmålsdomar

- Grovt kränkande och sexistiska ordval om kvinnor ett återkommande inslag i brottmålsdomarnas utredningsreferat
- Detaljerade skildringar av kvinnors tidigare sexualvanor, klädsel och alkoholintag
- Mindre detaljerade skildringar av män; fokus på männens konkreta agerande och vad de inte minns
- Genusstereotypa skildringar traderas från t.ex. polisens händelserapporter till den skrivna domen

Resultat närläsning våldtäktsdomar

- Stort fokus på målsägande kvinnors agerande, berusningstillstånd, kroppar och klädsel
- En återkommande konstruktion av den tilltalade mannen är att mannen har trott att kvinnan velat ha sex eller att han inte minns något av händelseförloppet
- Stereotyp bild av våldtäktsrättegångar återspeglas i domarna som texter
- Ur ett lekmannaperspektiv svårt att förstå hur urvalet av information i utredningsavsnitten har gått till, åtminstone i domar där detaljer skrivs i utredningsavsnitten men senare inte kommenteras i domskälen

Exempel ur utredningsavsnitt

”Hon hade på sig en långklänning och korta leggings till knäveckan och en svart kofta med trekvartsärmar och trosor och BH.”

”Hon hade på sig jeans, skjorta och en kappa.”

Exempel ur utredningsavsnitt

”Han minns bara början av händelsen.”

”Han förstår inte varför han gjorde som han gjorde.”

Specifika rekommendationer brottmålsdomar

- Var observant på *varför* och *hur* sexistiska ord och detaljerade beskrivningar av brottsoffret återges i domen som offentligt tillgänglig text
- Om grovt kränkande ord är nödvändiga att ha med som brottsrekvisit bör orden konsekvent skrivas inom citattecken i kombination med anföringsmarkörer, så att ordvalet inte kan missuppfattas som rättsens eget

(Ex: *Johan har vid upprepade tillfällen kallat henne "...*")

Resultat från analysen av LVU- och vårdnadsdomar

Andel ord vårdnadshavare kvinnor	Andel ord vårdnadshavare män
59 %	41 %

- Kvinnliga vårdnadshavares utsagor upptar mer ordutrymme i domarnas utredningsavsnitt
- Vanligare med benämningar för biologiskt föräldraskap för kvinnor, t.ex. *mamma*, *modern*
- I domskälen vanligare att vårdnadshavare omnämns med namn

Fler resultat om LVU- och vårdnadsdomar

- Vanligt med kollektiv referens till vårdnadshavare i domar med utlandsfödda parter. Exempel: Hemmet *anser*, Föräldrarna *anser*
- I både LVU- och vårdnadsdomar traderas genusstereotypa skildringar från socialtjänstens utredningar
- Skillnader mellan hur svenskfödda och utlandsfödda vårdnadshavare representeras

Exempel ur utredningsreferat i LVU-domar

”Johan Andersson
brister i sin omsorg.”

”Familjen är inte
överdrivet religiös.”

”Ingenting har
framkommit som tyder
på missförhållanden hos
modern.”

”Barnet lever under
strikt kontroll av
föräldrarna.”

Rekommendationer för vårdnads- och LVU-domar

- Använd för- och efternamn på parterna eller beteckningen *vårdnadshavare* (undantag när minderåriga citeras)
- Undvik kollektiva hänvisningar som döljer en enskild vårdnadshavares röst (t.ex. *föräldrarna menar, vårdnadshavarna anser*)
- Separera rättens utlåtande från socialtjänstens förundersökningar genom att undvika s.k. vävda domskäl.

Allmänna iakttagelser om språket i domarna

- Stor variation i hur domarna är skrivna
- Genomsnittligt LIX-värde 41 (jämförbart med tidningstext)
- Referatmarkörer som särskiljer olika röster i texten saknas ofta, vilket bidrar till risk för röstsammanblandning i domar med många åtalspunkter och parter
- Ibland svårt att särskilja rättens röst från parternas röster i domar med s.k. vävda domskäl

Generella rekommendationer till domstolar

- Skilj tydligt mellan utredning och domskäl
- Öka transparensen i domarna som offentligt tillgängliga texter. Skriv t.ex. ut information om hur förhör har gått till
- Var observant på hur genusstereotypa skildringar återges från t.ex. socialtjänstens utredningar och polisens händelserapporter

Råd för jämställd domskrivning – checklista för domskribenter

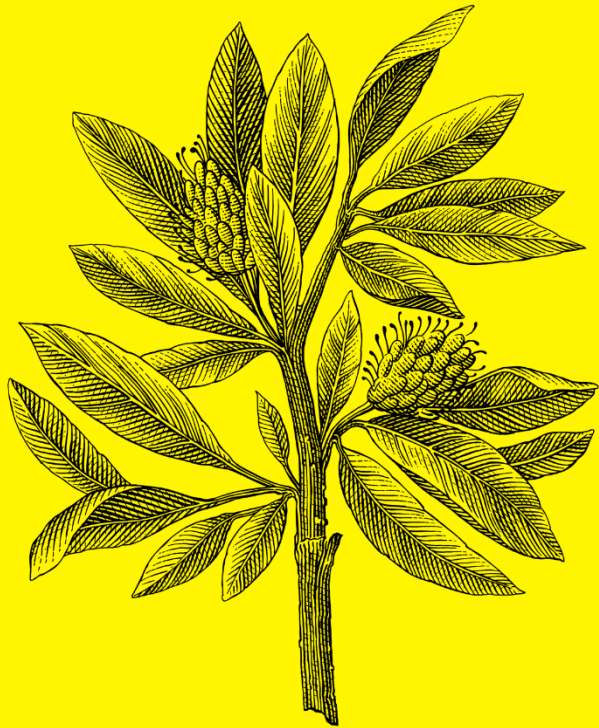
1. Får parter av olika kön och etnicitet komma till tals på ett likvärdigt sätt?
2. Riskerar domen att föra vidare stereotypa föreställningar om t.ex. genus och etnicitet?
3. Förekommer ord som pekar ut könstillhörighet och biologiskt föräldraskap i sammanhang där sådan information inte är relevant?
4. Förekommer sexistiska eller homofoba skällsord i domen? Om ja – framgår det tydligt vem som citeras och i vilket syfte?
5. Framgår rättens könssammansättning i domen?
6. Är avsnitten Utredning och Domskäl tydligt separerade så att rättens röst inte kan förväxlas med ev. ojämlika utsagor från parterna?

Källor

- Byrman, G. & Skoglund, A. (2018). *Kvinnor och män i domar: En forskningsrapport om språkliga genuskonstruktioner i domar om brottmål, vårdnads mål och LVU-mål*. Linnéuniversitetet: Kalmar/Växjö
<http://www.diva-portal.org/smash/search.jsf?dswid=6793>
- Crenshaw, Kimberlé (2008). The curious resurrection of first wave feminism in the U.S. elections: An intersectional critique of the rhetoric of solidarity and betrayal. I: *GEXcel work in progress report. Vol. 3, Proceedings from GEXcel theme 1: Gender, sexuality and global change spring 2008*. S. 27–38.
- De los Reyes, Paula & Mulinari, Diana (2005). *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Fairclough, Norman (2010). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Harlow: Longman.
- Litosseliti, Lia (2006). *Gender and language: theory and practice*. London: Hodder Arnold.

gunilla.byrman@lnu.se

astrid.skoglund@lnu.se

